

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Ilmastostrategiahanke Operaatio Arktis jakaa ruokajärjestelmän reiluuteen ja kannattavuuteen suuntaavat, hyvät strategiset tavoitteet. Yhdymme moniin muihin lausuntojen antajiin kasvipohjaisten elintarvikkeiden roolin korostamisessa. Mainittuihin tavoitteisiin pyrkiminen ei ole nykytieteen valossa uskottavaa ilman vahvoja panostuksia kasvipohjaiseen ruuantuotannon skaalaamiseen.

On ollut tiedossa jo pitkään, että kasvipohjaisen ruokavalion leviäminen on selvästi tehokkain tapa tehdä ruokajärjestelmästä kestävä sekä terveyden että ilmastonmuutoksen torjumisen ja luonnon monimuotoisuuden suojelemisen kannalta. Tuoreen Lancet-komission tieteellisen raportin mukaan kestävä ruokajärjestelmä on suurin tekijä viiden planeetaarisen rajan ylittymisessä (Rockström et al. 2025).

Myös uusi Global Tipping Points Report 2025 nostaa ruokajärjestelmän kasvipohjaisuuden edistämisen ratkaisevaksi mahdollisuudeksi estää maapallon keikahduspisteiden ylittymistä seuraavien vuosikymmenten sisällä. Raportissa todetaan, että muutos tähän suuntaan on jo käynnissä. Esimerkiksi useissa korkean tulotason maissa lihan kulutus on irtikytetty talouskasvusta (mm. Iso-Britannia, Yhdysvallat, Kanada, Australia, Saudi-Arabia, Uusi-Seelanti, Sveitsi) ja joissakin tapauksissa se on alkanut laskea. Kasvipohjaiset vaihtoehdot eläinperäisille tuotteille ovat kasvaneet voimakkaasti johtavilla markkinoilla viimeisen vuosikymmenen aikana, ja niiden maailmanlaajuinen myynti on noussut 18 miljardista dollarista vuonna 2015 29 miljardiin dollariin vuonna 2024.

Suomen ei kannata jäädä laahaamaan kehityksen perässä. Ruokastrategiaan on otettava painopisteesi, että juuri kasvipohjaiset elintarvikkeet mahdollistavat Suomelle merkittävää kilpailukykyä, lisäävät houkuttelevuutta ja auttavat parantamaan tuotantoeläinten hyvinvointia, kun panostetaan laatuun määrän sijaan. Tätä varten tarvitaan innovaatiota ja investointeja kasviperäisten vaihtoehtojen houkuttelevuuden parantamiseksi maun, tuoreuden ja ravintoarvon

suhteen. Vahva ja jatkuva tuki eettisesti kestävämpien kasvipohjaisten tuotteiden kehittämiseen ja markkinoille pääsyyn on myös tuottajien etu. Lancet-komission raportissa todetaan, että ruokajärjestelmän muuttaminen tähän suuntaan voi säästää 5 biljoonaa dollaria vuodessa palauttamalla ekosysteemejä, vähentämällä terveydenhuollon kustannuksia ja hidastamalla ilmastokriisin vaikutuksia (Rockström et al. 2025).

Lisäksi on tärkeää huomioida, että maailman rikkaimmat 30 % ihmisistä aiheuttavat yli 70 % ruoasta johtuvista ympäristövaikutuksista (Rockström et al. 2025). Suomi kuuluu tähän rikkaimpaan osuuteen, minkä takia suomalaisilla on loistavien mahdollisuuksien ohella vastuu toimia suunnannäyttäjinä ruokajärjestelmän kestävyysmurroksessa.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Kiitämme huoltovarmuuden alle määritellyistä erinomaista strategisista tavoitteista. Jälleen niihin pääseminen edellyttää siirtymistä kohti kasvipohjaisempaa ruokajärjestelmää Suomessa, koska sen avulla kasvatamme resilienssiämme muuttuvissa olosuhteissa. Olisi äärimmäisen epäuskottavaa ja myös Suomen Huoltovarmuuskeskuksen tilannekuvan vastaista olla korostamatta kasvipohjaisemman ruokajärjestelmän edistämistä kansallisessa ruokastrategiassa.

Esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen ja Ulkopoliittisen instituutin tilannekuvapaperi "Ilmastomuutoksen ketjuuntuvia ja siirtymävaikutuksia huoltovarmuudelle" (Hakala & Räisänen, 2024) tunnistaa: "Jos globaali lihankulutus ja tuotanto jatkavat kasvamistaan, voi tuontirehuja olla vaikeampi saada maailmanmarkkinoilta (Berninger ym. 2022). Maailman suosituimman rehukasvin eli soijan (Berninger ym. 2022) laajamittainen viljely etenkin sademetsäalueilla on uhka luonnon monimuotoisuudelle (Vasconcelos ym. 2019). EU:n kulutus aiheuttaa noin 10 prosenttia maailmanlaajuisesta metsäkadosta (Euroopan parlamentti 2022a), ja siksi tekeillä on uutta lainsäädäntöä, joka vaatisi yrityksiä arvioimaan metsäkadon riskit tuotantoketjuissaan ennen tuotteidensa myymistä EU:n alueella (Euroopan parlamentti 2022b). Tämä voi vaikuttaa eri tuotteiden ja raaka-aineiden saantiin."

Tilannekuvapaperissa todetaan myös: "Suomi on jotakuinkin omavarainen maidon ja lihan suhteen (Luonnonvarakeskus [Luke] 2023b). Tuotantoon tarvitaan kuitenkin erilaisia tuontipanoja, kuten lannoitteita, täydennysvalkuaista ja polttoaineita. Suomen proteiiniomavaraisuuden rakentaminen eläinproteiinien varaan on ongelmallista ilmaston ja ympäristön näkökulmasta, jolloin siirtyminen kasviproteiineja painottavaan ruokavalioon voisi olla huoltovarmuudenkin kannalta pitkällä aikavälillä kannattavaa. Lihan ja maitotuotteiden kulutuksen vähentämisellä on merkittävä rooli päästö- ja ympäristönsuojelutavoitteisiin pääsemisessä (Springmann ym. 2018). Pelkästään nykyisen ruoantuotannon globaalit ilmastopäästöt, jotka johtuvat suurimmaksi osaksi lihan, maitotuotteiden ja riisin viljelystä, riittävät lämmittämään ilmastoa 0,7 astetta vuosisadan loppuun mennessä (Ivanovich ym. 2023)."

Epävarmassa globaalissa tilanteessa ei siis ole huoltovarmuuden kannalta järkevää satsata resurssi-intensiiviseen tuotantoeläimistä riippuvaan järjestelmään. Sen sijaan Suomessa on kaikki mahdollisuudet kehittää kasvipohjaista ruokajärjestelmää eteenpäin, mikä on maailmanlaajuisesti katsottuna jopa väistämätön kehityssuunta. Kasvipohjaisempi ruokajärjestelmä palvelee riskienhallintaa niin paikallisella kuin maapallon keikahduspisteiden tasolla.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

Ilmasto kuumenee kiihtyvää tahtia, mikä uhkaa esimerkiksi Atlantin kiertoliikkeen (AMOC:n) toimintaa. Atlantin kiertoliikkeellä on tutkitusti lämpenemiseen kytkeytyvä keikahduspiste, jonka ylittäessään kiertoliike alkaa hidastua peruuttamattomasti. Nykyisten toimien valossa kaikki ilmastoskenaariot johtavat lopulta siihen, että AMOC pysähtyy. Tällöin koko Pohjois-Eurooppaan tulisi 10-20 astetta kylmemmät olosuhteet. Operaatio Arktiksen ja Suomalaisen Tiedeakatemian yhdessä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa järjestämässä tiedesparrauksessa asiantuntijat tunnistivat viljelymahdollisuuksien romahtavan Suomessa tällaisissa olosuhteissa. Viljelymahdollisuuksien kaventuminen johtaa esimerkiksi viljojen niukkuuteen, jolloin niitä ei kannata käyttää tuotantoeläinten rehuksi vaan suoraan ihmisten ravinnoksi. Kasvipohjaista ruokaa painottavaan ruokajärjestelmään panostaminen on linjassa paremman riskienhallinnan kanssa lähitulevaisuudessa muuttuviin olosuhteisiin sopeutumisessa.

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Ruokastrategia tunnistaa: "Nykyinen globaali ruokajärjestelmä kuluttaa monin paikoin enemmän luonnonvaroja kuin ekosysteemit pystyvät uusiutumaan. Tämä ylittää luonnon kantokyvyn ja uhkaa sekä ympäristön kestävyyttä että ruokaturvaa. Suomalaisten kulutustottumukset puolestaan aiheuttavat ilmastopäästöjä ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä myös maan rajojen ulkopuolella."

Tässäkään osiossa ei silti mainita ollenkaan, että keskeisin syy ruokajärjestelmän kuormittavuudelle on massiivisesti maata ja resursseja vaativa eläinperäinen ruuantuotanto ja -kulutus. Tämä on tutkimustiedon valossa aivan kiistämätöntä ja sitä tulee painottaa, jotta kansallinen ruokastrategia ei päädy suorastaan pimittämään tietoa ja vie Suomea näin vaarallisen kestäättömälle tielle vuoteen 2040.

Kestäättömän nykyisen ruokajärjestelmän muuttaminen kohti kasviperäisempää voisi vähentää ruoantuotannon päästöjä yli puolella (Rockström et al. 2025). Neljäsosa maailman kasvihuonekaasupäästöistä tulee elintarvikkeista, maataloudesta ja maankäytöstä. Jotta nämä päästöt saadaan kuriin ja voimme kääntää globaalin monimuotoisuuden vähenemisen suunnan, tarvitaan selkeitä toimenpiteitä kasvipohjaisempaan ruokajärjestelmään siirtymiseksi.

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Maailmanlaajuisten ruokailutottumusten muuttaminen kohti kasviperäisempää ruokavaliota voisi estää globaalisti jopa 15 miljoonaa ennen aikaista kuolemaa vuodessa (Rockström et al. 2025). Suomalaisilla on tässä mahdollisuus lisätä hyvinvointia ja terveyttä sekä omassa maassamme että laajemmin. Tämä jos mikä kasvattaa onnellisuutta merkittävästi.

Kasvipohjaista ruokavaliota tukevat politiikkatoimet lisäävät edelleen tietoisuutta ja mahdollisuuksia muuttaa sosiaalisia normeja ja käyttäytymismalleja kestävämmiksi, minkä on tutkittu myös lisäävän kansalaisten tukea lisätoimenpiteille (Fesenfeld & Sun 2023). Kestävää siirtymää mahdollistavia toimia ovat esimerkiksi (Global Tipping Points Report 2025):

- Otetaan käyttöön kasvipohjaista ruokavaliota korostavat ravitsemussuositukset, jotka ovat linjassa Pariisin sopimuksen, biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja kansanterveyden tavoitteiden kanssa.
- Otetaan vaiheittain käyttöön toimia, kuten julkinen elintarvikkeiden hankinta, velvoitteet, verot ja tuet, jotka suosivat kasviperäisten elintarvikkeiden tarjontaa ja kysyntää.
- Tuetaan viljelijöitä siirtymisessä vaihtoehtoisiin liiketoimintamalleihin ja luontoon perustuviin ratkaisuihin, mm. kasvavien ekosysteemipalvelujen markkinoiden kautta.
- Kokonaisvaltainen, monialainen ja yhteiskunnan eri osia yhdistävä lähestymistapa elintarvike-, maatalous- ja maankäyttöpolitiikkaan ja -suunnitteluun, kuten Tanskan vuoden 2024 vihreässä kolmikantasopimuksessa. Järjestelmänlaajuiset toimet voivat koskea paikallishallintoa, yrityksiä, kansalaisjärjestöjä, paikallisia johtajia, vaikuttajia ja yhteisöjä.

Lähde: Fesenfeld, L.P. and Sun, Y. (2023) 'Enabling Positive Tipping Points in Public Support for Food System Transformation: The Case of Meat Consumption', in D. Resnick and J. Swinnen (ed.) The Political Economy of Food System Transformation: Pathways to Progress in a Polarized World. Oxford University Press, p. 0. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198882121.003.0011>.

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havainnot

-

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havainnot

-

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havainnot

-

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havainnot lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Tarvitsemme kansallisesti vankkaa, luotettavaa ja jatkuvaa tukea sekä valmiuksia kasviperäisemmän ruokajärjestelmän edistämiseksi valtion tahojen suunnalta.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua Kansallisesta ruokastrategiasta, josta löytyy hyvät osa-alueet sekä strategiset tavoitteet. Painotamme, että kansallisen ruokastrategian tulee huomioida vastaansanomaton tutkimustieto siitä, että kasvipohjaisempi ruokajärjestelmä on selvästi merkittävin ja kustannustehokkain ratkaisu ja keino päästä nimettyihin tavoitteisiin. Siksi sitä tulee painottaa kaikissa ruokastrategian osa-alueissa, jotta kansallinen ruokastrategia ei päädy pimentämään tietoa ja vie Suomea kestäättömälle tielle vuoteen 2040, mikä olisi todella häpeällistä ja suorastaan vaarallista Suomen korkean tason instituutioiden (esim. Huoltovarmuuskeskus, Ulkopoliittinen instituutti, Ilmatieteen laitos, suomalaiset yliopistot jne.) tilannekuvien valossa.

Haaslahti Ellen
Operaatio Arktis - Toiminnanjohtaja

